

Handreiking: Aan de slag met diversiteit en inclusie in de schoolcollecties

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Beleid en visie	5
3. Publiek	8
4. Personeel	10
5. Proces	12
6. Partners	14
7. Tot slot	15
8. Bronnen/verder lezen	17

1. Inleiding

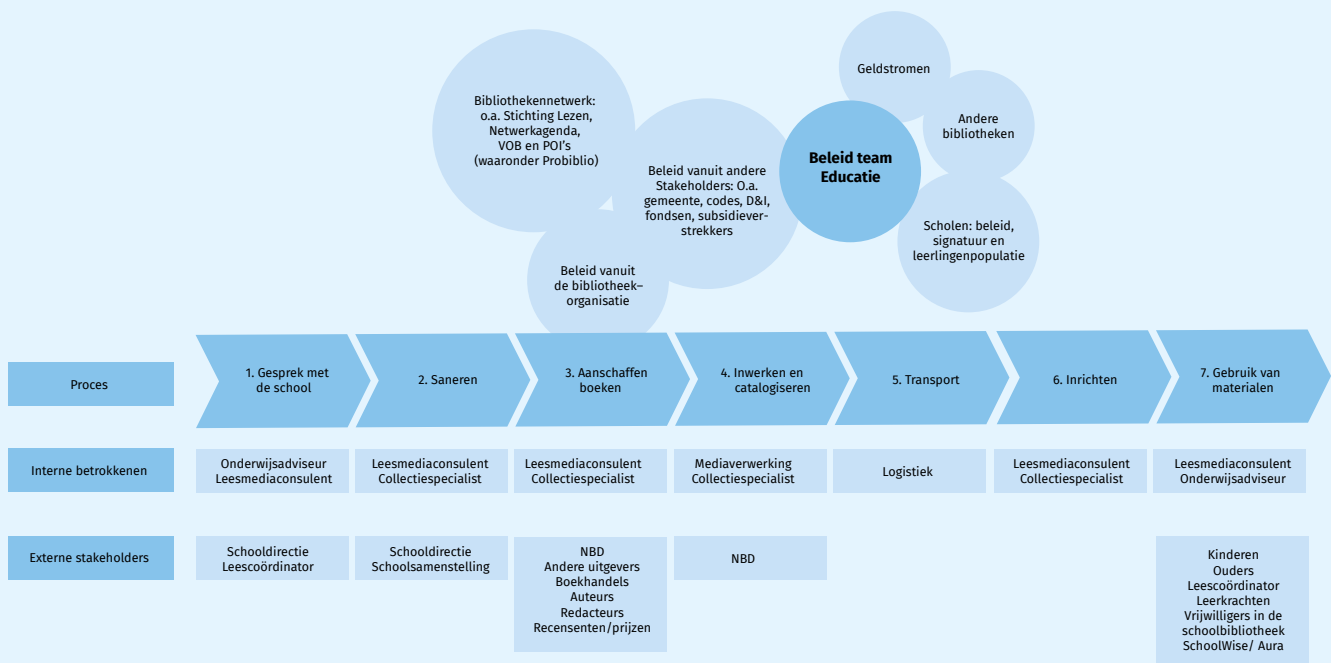
Deze handreiking is opgesteld voor bibliotheken om meer inzicht te krijgen in hoe je met een diverse en inclusieve schoolcollectie aan de slag kunt gaan en wat er allemaal bij komt kijken.

Aanleiding

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor diversiteit en representatie in het leesaanbod voor kinderen en jongeren. Dit heeft te maken met een veranderende samenstelling van de bevolking, maar vooral ook met nieuwe inzichten over hoe belangrijk het is dat iedereen zich gerepresenteerd voelt in collectie. Hoewel het belang een diverse en inclusieve collectie wordt ingezien, lijkt dit in de praktijk niet altijd terug te komen in schoolcollecties. Dit komt

naar voren in het onderzoek '[Diversiteit en collectievorming bij de Bibliotheek op school](#)' van Stichting Lezen. Toch zijn er steeds meer scholen en scholenstichtingen die expliciet aangeven dat er in het samenstellen van de schoolcollectie aandacht moet zijn voor diversiteit, om zo te komen tot een inclusieve collectie.

Zo heb je niet alleen te maken met je eigen visie, maar ook met de visie van scholen. Ook zijn intern vaak verschillende teams betrokken. Het figuur op de volgende pagina geeft de complexiteit van het collectieproces schematisch weer.

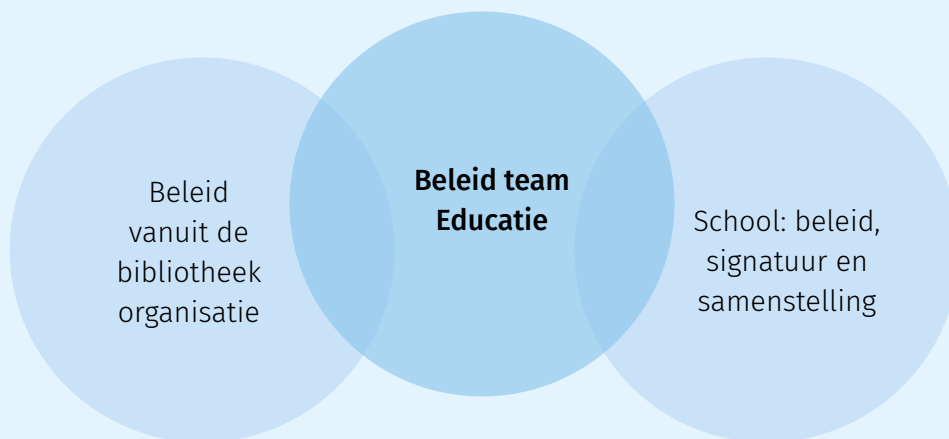
Het figuur geeft het collectieproces weer van het gesprek met de school tot het gebruik van de materialen in de klas. Hierbij is steeds aangegeven welke interne collega's en externe stakeholders bij elk onderdeel betrokken zijn. Boven het proces staan factoren en stakeholders die invloed hebben op het gehele proces of verschillende onderdelen ervan. Deze weergave van het proces is niet representatief voor hoe dit in heel Nederland gebeurt, want we zien veel verschillende manieren van inrichting. Het is in ieder geval belangrijk dat de rol van de leesmediaconsulent niet primair op de collectie gericht is, en dat daar ook andere collega's bij betrokken zijn. Ook vanuit de school of bijvoorbeeld de kinderboekhandel kan expertise en uitvoering betrokken worden.

Leeswijzer

De eerste en belangrijkste stap om duurzaam aan de slag te gaan met diversiteit is het integreren van diversiteit en inclusie in het beleid van de bibliotheek. Daarom begint deze handreiking met dit onderwerp. Vervolgens zal er een plan gemaakt moeten worden op basis van de vier P's: Personeel, Proces, Partners en Publiek. Deze onderdelen worden toegelicht met ideeën over wat je als bibliotheek kunt doen om een diverse en inclusieve collectie te realiseren.

2. Beleid en visie

De eerste en belangrijkste stap is om diversiteit en inclusie op te nemen in zowel het organisatiebeleid als het beleid van het educatieteam. Omdat de Bibliotheek *op school* een samenwerking met scholen is, is het essentieel dat deze samenwerking centraal staat bij het opstellen van de visie.

Meerjarenbeleidsplan

Helaas ontbreekt het vaak aan continuïteit in de beleidsplannen van bibliotheken op het gebied van diversiteit en inclusie. Er is vaak geen langetermijnvisie die verder gaat dan culturele diversiteit en die niet beperkt blijft tot één thema of afdeling binnen de bibliotheek. Het opnemen van diversiteit en inclusie in het beleid van de bibliotheek is van cruciaal belang om duurzame resultaten te bereiken op dit gebied. Dit vereist de inzet van de directie, HR en de ondernemingsraad (OR). Zonder deze inzet wordt het veel lastiger om diverse en inclusieve schoolcollecties te realiseren, aangezien hiervoor tijd, budget en de medewerking van andere afdelingen nodig zijn.

Beleid team Educatie

Diversiteit en inclusie zullen ook een plek moeten krijgen in het beleid van het team Educatie. Op deze manier zorg je ervoor dat het thema goed belegd en geborgd wordt. Hieronder volgen drie stappen over hoe je dat kunt aanpakken:

Stap 1. Open het gesprek in het team:

Begin met het creëren van draagvlak en het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal als team door de volgende vragen te bespreken:

- Waarom is het belangrijk om aan de slag te gaan met diverse en inclusieve schoolcollecties?

Ten eerste is het van belang dat je bespreekt waarom het belangrijk is om met diverse en inclusieve schoolcollecties aan de slag te gaan. Hierbij focus je natuurlijk vooral op de doelgroep waarvoor je het uiteindelijk doet: kinderen en jongeren.

- Wat bedoelen we met een diverse en inclusieve collectie?

Diversiteit en inclusie zijn lastige begrippen om te doorgronden juist omdat ze zo veel kunnen omvatten. Diversiteit is een gegeven, inclusie gaat over de manier waarop we al die perspectieven mee laten doen.

Er kan overeenstemming zijn in het team over het belang van een diverse, inclusieve collectie, maar iedereen kan een heel ander beeld hebben bij deze schoolcollecties. Ga daarom in gesprek met het team over wat een diverse en inclusieve schoolcollectie betekent en stel dit samen vast. Juist binnen het thema diversiteit is het waardevol om een breed palet

aan gezichtspunten te betrekken. Als je team zelf niet zo divers is kun je hier ook hulp bij vragen. Je kan hierbij bijvoorbeeld denken aan vertegenwoordigers van ondergerepresenteerde groepen, of experts zoals [Educulture](#) of [ROSE Stories](#).

- Welke thema's zijn belangrijk om terug te laten zien in schoolcollecties? Kijk hierbij ook goed naar de doelgroep die jullie willen bereiken. Je kan hierbij denken aan thema's als koloniaal verleden, armoede, religie of vluchtverleden.

Met 'diversiteit' bedoelen we dat mensen met uiteenlopende identiteiten samenleven in een maatschappij. Mensen verschillen van elkaar in etniciteit, cultuur, lichamelijke gesteldheid, seksuele oriëntatie of gender. 'Inclusie' heeft te maken met recht doen aan al die verschillen.

Onderstaande vragen kun je ook als voorbeeld gebruiken om in je team te bespreken:

- Wat valt ons op als we nu naar de collectie kijken? Wat missen we? Hoe komt dat?
- Kijken we ook naar de achtergrond van de schrijvers van de boeken? Wat vinden we daarin wenselijk?
- Hoe gaan we om met boeken met achterhaalde en kwetsende woorden?
- Hoe gaan we om met boeken waar stereotyperingen in voor komen?
- Hoe willen we dat diverse thema's gepresenteerd worden in boeken? Willen we boeken waarin diverse thema's vooral als gegeven worden beschreven of willen we juist dat het thema uitgebreid wordt behandeld. Of is een combinatie van beide wenselijk? Bijvoorbeeld: In een boek wordt het hebben van twee vaders genoemd, maar gaat de verhaallijn daar verder niet over of is dit juist waar het boek over gaat?

Met deze vragen kan je ook het gesprek met de school of de scholenkoepel aangaan.

Stap 2: Stel een visie op

In de visie beschrijf je de gewenste situatie op het gebied van diversiteit en inclusie voor schoolcollecties. Hierbij is het cruciaal om oog te hebben voor de samenwerking met de school. Jullie zijn gelijkwaardige partners en idealiter komt dit ook terug in de visie.

Het doel van de Bibliotheek op school is het stimuleren van leesplezier. Een diverse en inclusieve schoolcollectie draagt hier in veel gevallen aan bij. Maar als de visie van de bibliotheek niet overeenkomt met die van de school en dit de samenwerking belemmert, komt het doel van de Bibliotheek op school onder druk te staan. Het is daarom essentieel dat beide partners overeenstemming bereiken over diversiteit en inclusie in de schoolcollectie.

Voorbeeldvisie:

'Wij streven samen met de school naar een zo divers en inclusief mogelijke schoolcollectie, waarin alle kinderen en jongeren zich kunnen spiegelen, die hen vensters biedt naar andere perspectieven en waarin niemand wordt uitgesloten.'

Stap 3: Een plan op het gebied van Partners, Proces, Publiek en Personeel

Om diversiteit en inclusie effectief te integreren in de schoolbibliotheekcollectie, is het essentieel om een gedetailleerd plan te ontwikkelen dat zich richt op vier belangrijke gebieden: Partners, Proces, Publiek en Personeel. Elk van deze pijlers zal worden toegelicht.

3. Publiek

Zorg ervoor dat de collectie aansluit bij de leerlingenpopulatie van de school. De bibliotheek kan met meertalige schoolcollecties een belangrijke bijdrage leveren aan het leesplezier van kinderen en jongeren.

**Scholen: beleid,
signatuur,
leerlingenpopulatie**

Leerlingenpopulatie

Voor de samenstelling van de collectie wordt er gekeken of dit aansluit bij de leerlingen qua niveau, maar ook op het vlak van diversiteit en inclusie is het belangrijk om te kijken naar de leerlingenpopulatie. Op een school waar bijvoorbeeld veel kinderen zitten met een Eritrese achtergrond zul je naar verhouding meer boeken willen waarin de cultuur van Eritrea een thema is en waarin Eritrese kinderen worden gerepresenteerd.

Naast culturele diversiteit wordt het ook steeds belangrijker om te kijken naar de achtergrond van de leerlingen op het gebied van meertaligheid. In Nederland heeft namelijk 27% van de kinderen op de basisschool en 25% van de kinderen in het voorgezet onderwijs een meertalige achtergrond ([bron](#)). Helaas zien veel

leraren nog niet altijd de positieve waarde van meertaligheid in. Dit is jammer. In [onderzoek](#) van Orhan Agirdag blijkt dat er, met weliswaar goede intenties, nog veel weerstand is om meertaligheid toe te laten op school.

[Onderzoek](#) toont aan dat scholing over meertaligheid aan leraren bijdraagt aan het ontwikkelen van een positieve houding tegenover meertaligheid. Hier ligt een interessante rol voor de bibliotheek in de samenwerking met scholen.

De voordelen van meertaligheid in het onderwijs zijn groot, mits het positief benaderd wordt. Zo leren kinderen die twee talen spreken makkelijker een derde taal, doordat ze eerder taal als iets abstracts kunnen zien. Er zijn ook andere cognitieve voordelen van meertaligheid:

kinderen die meertalig worden opgevoed hebben meer minder hersenactiviteit nodig voor dezelfde taken dan kinderen die niet meertalig zijn opgevoed. Dit komt vermoedelijk door een vroeg opgebouwd concentratievermogen. Het bestraffen van meertaligheid heeft dan weer negatieve effecten zoals een minder zelfbeeld en verminderde motivatie. ([bron](#)) Voldoende argumenten dus om meertaligheid ook in de school te stimuleren met hulp van meertalige collecties.

Klik [hier](#) voor meer informatie over meertaligheid

Acties

- Onderzoek hoe de leerlingenpopulatie er uit ziet op dBos-scholen op het gebied van meertaligheid.
- Onderzoek hoe leraren tegen meertaligheid aankijken. Stimuleren ze het of zien ze het als een probleem?

4. Personeel

Zorg voor een representatieve afspiegeling van de samenleving in je personeel omdat dit kennis en expertise van een diverse en inclusieve collectie bevordert.

Personeel
Onderwijsadviseur
Leesmediaconsulent
Collectiespecialist
Mediaverwerking
Logistiek
HR

Divers personeelsbestand

Om als bibliotheek iedereen in de samenleving goed te kunnen bedienen, is het belangrijk aandacht te besteden aan diversiteit in het personeelsbestand. Echter geeft de helft van de bibliotheken aan dat er bijna of geen diversiteit is binnen het personeelsbestand. Medewerkers hebben veelal een Nederlandse herkomst en zijn overwegend vrouw.

In het leesonderwijs hebben jongens, vmbo'ers en jongeren met een meertalige achtergrond de meeste moeite met lezen. Idealiter stel je een team samen met mensen die aanvullende vaardigheden op elkaar hebben, in plaats van dat je mensen met hetzelfde of een overlappend profiel binnenhaalt. Als er bijvoorbeeld veel

vrouwen van Nederlandse komaf rondlopen, voelen eerdergenoemde doelgroepen zich niet gerepresenteerd. Een collega met een meertalige achtergrond kan een waardevolle bijdrage leveren aan het collectioneren van meertalige boeken. En een collega met een bi-culturele achtergrond brengt kennis, waarden en sociale netwerken van meerdere culturen, wat waardevol is in de samenwerking met scholen en het beoordelen van boeken. Mannelijke leesmediaconsulenten op scholen dragen bij aan het beeld dat lezen ook voor jongens is. Dit zijn natuurlijk maar voorbeelden en geen afvinklijstje van waar je personeel aan moet voldoen.

Kennis en expertise

Een knelpunt dat veel wordt opgemerkt is het gebrek aan kennis over diversiteit en inclusie. Dit knelpunt wordt ook opgemerkt binnen het onderzoek 'Diversiteit en collectievorming bij de Bibliotheek op school' van Stichting Lezen. Voor dit onderzoek zijn collectioneers gevraagd om boeken te beoordelen op hun geschiktheid voor de schoolbibliotheek. Dit onderzoek concludeert dat diversiteitsargumenten niet vaak aangehaald worden in argumentatie over de geschiktheid van boeken. Sommige deelnemers keken wel naar de aanwezigheid van diverse thema's, maar dan niet naar de kwaliteit van de representatie van deze thema's.

Dan wordt een boek bijvoorbeeld geschikt gevonden omdat er personages inzitten met een andere culturele achtergrond, Maar als deze

personages vervolgens stereotyperend worden weggezet is het boek niet inclusief. De mogelijke aanwezigheid van stereotypen in boeken werd in het onderzoek slechts door enkele deelnemers benoemd. Hieruit blijkt dat niet alle deelnemers stereotypen in boeken herkennen ofwel het risico ervan inzien.

Stichting lezen beschrijft: "Blootstelling aan stereotypen, daarentegen, kan bijdragen aan stereotypedreiging (stereotype threat). Stereotypedreiging beschrijft een situatie waarin iemand zich bewust is van een risico om een negatief stereotype over diens groep te bevestigen (Steele & Aronson, 1995). Dit (onbewuste) proces is in veel onderzoeken gevonden: mensen uit gemarginaliseerde etnische groepen en vrouwen presteren slechter op een test als van tevoren informatie wordt gegeven die het negatieve stereotype dat zij minder goed zijn in een bepaalde vaardigheid activeert (Nguyen & Ryan, 2008). (...) Het lezen van boeken op school waarin stereotypen voorkomen kan op eenzelfde manier effect hebben op schoolprestaties."

Door stereotypen in boeken te vermijden en in plaats daarvan diverse en positieve representaties van alle groepen te bieden, kunnen we bijdragen aan een omgeving waarin alle leerlingen zich gewaardeerd en competent voelen. Het zien van positieve rolmodellen in boeken kan het zelfvertrouwen van leerlingen versterken en hen inspireren om hoge prestaties na te streven.

Het is dus belangrijk dat het personeel op de hoogte is van stereotypedreiging en stereotypen in boeken kan herkennen. Een divers personeelsbestand kan hieraan bijdragen. Mocht je dit nog niet in huis hebben, dan is het handig om samen te werken met mensen die deze expertise wel hebben.

5. Proces

Heb aandacht voor de verschillende stappen in het collectieproces.

1. Gesprek met de school

De Bibliotheek op school is een samenwerking tussen school en bibliotheek. Het is belangrijk om als gelijkwaardige partners het gesprek over de collectie te voeren, en dus ook over thema's die mogelijk gevoelig liggen. Juist bij dit thema is het belangrijk om verschillen te accepteren, en soms ook af te spreken dat de collectie ook iets is wat kan groeien en mee veranderen.

Het gesprek met een school kan lastig zijn wanneer er een andere visie is ten opzichte van diversiteit en inclusie. Scholen met dezelfde signatuur kunnen onderling sterk verschillen in hun houding naar kinderboeken. Het is van belang om het gesprek hierover aan te gaan met de school. Stichting Lezen heeft hier een praktische handreiking voor geschreven die kan helpen bij dit gesprek. Daarnaast geven zij [adviezen over het samenstellen van de collectie en het plaatsen van de collectie in de schoolbibliotheek](#).

2. Saneren

Naast het aanschaffen van diverse en inclusieve boeken is het saneren van titels die deze boodschap te niet doen minstens zo belangrijk.

Anouk Jacobs, collectioneur bij Midden-Brabant, zegt hierover "Een nieuw toegevoegde titel die beschrijft dat er verschillende seksuele oriëntaties bestaan en dat die allemaal oké zijn, verdwijnt in het niet te midden van vijftig bestaande titels die het tegendeel beweren." Het probleem zit hem dan niet in ieder boek dat een vorm van ongelijkheid beschrijft, maar in ieder boek dat een vorm van ongelijkheid propageert. Dit gaat bijvoorbeeld over kinderboeken waarbij wordt gesteld dat meisjes van nature passiever en ondergeschikt zijn of dat jongens niet over emoties mogen praten of ballet mogen dansen. Het gaat ook om titels waarin verschillende etniciteiten worden neergezet als racistische stereotypen. Zeker bij informatieve titels wordt soms de veronderstelling gewekt dat de inhoud van het boek dé waarheid is, terwijl de inhoud van verhalende romans veel meer een mogelijke beschrijving van een mogelijke waarheid is. Dat maakt dat collectiesanering voornamelijk nodig is bij de informatieve collectie, waarbij het bij de verhalende romans meer om incidentele gevallen gaat waar discriminatie actief wordt uitgedragen.

3. Aanschaffen boeken

Zorg ervoor dat de boeken die je aanschaft bijdragen aan de visie en doelstellingen die je hebt op het gebied van diversiteit en inclusie. Vanuit Probiblio is er een [lijst](#) opgesteld met boeken van NBD Biblion die bijdragen aan een diverse en inclusieve schoolcollectie in het primair onderwijs. Deze boeken hebben verschillende tags gekregen waardoor het mogelijk is te zoeken op thema, zoals armoede, maar ook visuele representatie (op de bookcover).

4. Inwerken en catalogiseren

Mocht je boeken willen bestellen buiten NBD Biblion om, houd er dan rekening mee dat deze niet zijn ingewerkt en vaak ook niet gecatalogiseerd.

5. Transport

Houd rekening met een langere transporttijd voor boeken die eerst moeten worden ingewerkt. Ze kunnen daardoor niet rechtstreeks naar de school worden geleverd.

6. Inrichting

Zet diverse, inclusieve boeken niet apart, dit wekt juist het idee dat ze er niet bij horen. Thematafels/displaytafels zijn wel een goed idee om deze boeken uit te lichten.

Let op dat je niet alleen kijkt naar onderwerp en inhoud van de titels, maar ook naar diversiteit in de auteurs.

7. Gebruik van materialen

Zorg dat de boeken niet los of ergens apart staan, maar onderdeel zijn van het leesmediaplan en gebruikt worden in activiteiten. Hierbij komt de [Leeswijzer voor diversiteit en inclusie in jeugdliteratuur](#) goed van pas. Deze leeswijzer biedt een gereedschapskist met handige instrumenten als basis voor gespreksactiviteiten rond diversiteit en inclusie in je klas.

6. Partners

Zorg ervoor dat je samenwerkingen hebt die bijdragen aan diverse en inclusieve schoolcollecties.

De bibliotheek is afhankelijk van andere partijen in het neerzetten van collecties op scholen. De samenwerkingen die zij aangaat beïnvloeden de samenstellingen van de schoolcollecties en dus ook de mate waarin deze divers en inclusief is. De bibliotheek zal zich moeten afvragen of de samenwerkende partij bijdraagt aan de visie die de bibliotheek heeft op diversiteit en inclusie. Hierover zullen gesprekken moeten worden gevoerd met de partners.

Soms zal een nieuwe partij een betere match zijn dan de partij waar je op dat moment mee samenwerkt.

Leveranciers van boeken

Hieronder vind je voorbeelden van leveranciers die heel proactief bezig zijn met diversiteit en inclusie in kinderboeken. Deze organisaties zijn vaak ook bereid om aan deskundigheidsbevordering bij te dragen, bijvoorbeeld op een ouderavond of personeelsbijeenkomst.

- [Educulture](#)
- [Rose Stories](#)
- [Wilde Haren](#)

Financiële partners

Het kost tijd en geld om aan de slag te gaan met diversiteit en inclusie in de schoolcollecties. Er zal geïnvesteerd moeten worden in nieuwe boeken, maar bijvoorbeeld ook in trainingen. Het is interessant om op zoek te gaan naar een fonds die een bijdrage wil leveren aan deze positieve verandering.

Voorbeelden van fondsen die initiatieven rondom diversiteit en inclusie steunen:

- [VSB Fonds](#)
- [Fonds 21](#)
- [Vriendenloterij Fonds](#)

7. Tot slot

Aan de slag gaan met Diversiteit, Inclusie en Gelijkwaardigheid (DIG) in de schoolcollecties is niet eenvoudig als je het goed wil doen. Het is ook nooit af. Dat is geen reden om er niet mee aan de slag te gaan. Diversiteit is immers een gegeven, inclusie bepaalt hoe je daarmee om wil gaan.

Colofon

Dit rapport is een bewerking van het eindrapport van Probiblio trainee Ilse Romeijn voor OBA School

Tekst: Ilse Romeijn

Begeleiding: David Rozema

Feedback: Dalila Bakir, Dia Wesseling, Michelle Smit

Projectleider: Dia Wesseling

Met dank aan: Maarten Lammers, programmamanager OBA School

Bronnen/verder lezen

[Diversiteit en collectievorming bij de bibliotheek op school, Stichting Lezen, 2022](#)

[Handreiking collectie en signatuur, de Bibliotheek op School, 2022](#)

[Leeswijzer voor diversiteit en inclusie in jeugdliteratuur, Stichting Lezen, 2024](#)

[Interview met Vlaams onderzoeker Orhan Agirdag over meerwaarde van meertaligheid in de school](#)

[Link naar Probiblio voor meer informatie over meertaligheid](#)

[Lijst met diverse kinderboeken uit het aanbod van Probiblio: mail naar \[collectielijsten@probiblio.nl\]\(mailto:collectielijsten@probiblio.nl\)](#)

[De inclusiemarathon: over diversiteit en gelijkwaardigheid op de werkvloer, Kauthar Bouchallikht en Zoë Papaikonomou, 2021](#)

[Brochure meertaligheid en kansengelijkheid; Drongo platform voor meertaligheid](#)

[E-learning E-learning Diversiteit, Inclusie & Gelijkwaardigheid - extra module Collectie](#)